

МИКОЛА ДИЛЕЦЬКИЙ – ЯСКРАВИЙ ПРЕДСТАВНИК УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО БАРОКО

Довго сам учись, коли хочеш учити інших.

Г. Сковорода

Українська барокова музична культура XVII ст. розвивалася як синтез різних культурних традицій: руського ір-мольного співу, новогорещької та балкано-слов'янської монодії, латинського багатоголосся, нарешті нових протестантських співів – кантів і псалмів (побожних пісень), що призначались для виконання парафіянами. Відома українська музиколог-медієвіст Олександра Цалай-Якименко зазначає: «Внаслідок інтенсивного зближення слов'яно-греко-латинських культур творилось нове музичне мистецтво України, взаємодіяли професійні та фольклорні жанри, давні й нові форми і стилі, отже, формувалось культурне відродження – епоха українського бароко». В цей час починають розвиватися нові, більш досконалі форми побутування церковної музики, зокрема партесний багатоголосий спів. Саме тут повною мірою виявляються типові риси музичного стилю бароко з характерним для нього могутнім звучанням хорової маси, підвищеним емоційним тонутом, внутрішньою експресією.

Серед найяскравіших інновацій музичного бароко слід відзначити утвердження інструментальної музики як високопрофесійної галузі музичного мистецтва, яка вперше в історії музики успішно конкурує з вокальною церковною музикою. Утвердження інструментальної музики вирішальним чином вплинуло на звуковисотну організацію, де середньовічна модальна система розпадається і формується нове тональне мислення. Природно, що паралельно розвивається й нова музична естетика та музично-теоретична думка, які закріплювали досягнення мистецтва бароко.

Серед цілої низки українських музикантів епохи Бароко чільне місце займає постать Миколи Дилецького (бл. 1650–1723) – теоретика партесного співу (сакрального багатоголосного співу по партіях), композитора, педагога-реформатора музичної освіти, хорового диригента. Його активна, цілеспрямована діяльність сприяла входженню нової української школи музики до європейської барокової спільноти.

Микола Дилецький народився, найімовірніше, в 50-х рр. XVII ст., а помер після 1723 р. Закінчивши навчання у Київській колегії, Микола їде у Вільнюс – Вільно... З XIV ст., коли після монгольської навали Київ лежав у руїнах, ця литовська столиця стала адміністративним центром обширних українських теренів – аж до степів Дикого поля (нинішньої Полтавщини). Три чверті населення Литовського князівства становили руські, тобто українці та білоруси (росіяни іменувались у той час московитами). Офіційною мовою була в Литві мова руська, навіть Литовський статут, юридична основа держави, що спирався на Руську правду Ярослава Мудрого, незмінно друкували тут поруськи.

Особливо притягальним для студентської молоді стало місто Вільно з останньої чверті XVI ст., коли тут було засновано т.зв. Руську академію (братську школу), крім того, тут діяла сзуїтська Віленська академія. Вільно було «своїм» містом для української молоді й тоді, коли зміцнились центри освіти у Львові та Києві. Всі ці міста здавна були пов'язані великим торговельним шляхом, що вів у польські та німецькі землі. Тими ж шляхами пливло і наше мандрівне студентство. На триваліші мандри штовхали молодь часті воєнні розорення київських шкіл. Тоді не лише студенти, але й професори змушені були тягтися по світах у пошуках тимчасового чи постійного пристановища. Це було однією з передумов того, що київські, львівські, віленські та краківські школи перебували в єдиному річичі невинного студентського потоку навіть тоді, коли після смерті Хмельницького сусідні можновладці роз'єднали Україну штучним кордоном вздовж Дніпра на Праву- і Лівобережжя.

У названих відомих осередках освіти проходили свій вишкіл

(більшою чи меншою мірою) цілі покоління української молоді – майбутні полковники, гетьмани, митрополити, архімандрити, ректори, професори, проповідники, гравери-художники, музиканти, поети. Цим же второваним шляхом пішов з Києва у світ і Микола Дилецький.

Саме з Вільна дійшла до нас перша документальна згадка про Дилецького. Виявляється, що 1675-го року тут, у друкарні францисканців, вийшов у світ твір польською мовою (ймовірно, панегірик) М. Дилецького – академіка (тобто студента академії). Ця дата – 1675 р. – ключова для встановлення орієнтовного часу його народження. Саме тоді, в 1670-х роках, Дилецький завершував свою освіту, оскільки після Вільна він стає вже на шлях самостійної і дуже інтенсивної композиторської та педагогічної праці. Саме тут, у Вільні, у злеті молодості творчої наснаги Дилецький створив перший, обширний варіант головної праці свого життя, яку іменує «Віленською граматикою». Трактат Дилецького «Граматика музикальна» – це школа вищої композиторської майстерності партесного співу. У ній узагальнено техніку композиції найвизначніших сучасних композиторів з кінця XVI ст.

Дилецький вважав працю вчителя духовною місією та громадянським обов'язком. Він вперше в Україні створив диференційовану методику музичного виховання дітей (розвиток внутрішнього слуху, обережне формування голосу, навички диригування і хорового аранжування), а також вперше почав впроваджувати повну квінтову систему тональностей і вводив нову абсолютну нотацію. Дилецький мав гарний, т.зв. київський скоропис (нотний і словесний), а також мав хист до малювання (сам виконав художнє оформлення «Граматики», 1723).

Перебуваючи вже у Смоленську (1677), він працює над меншою, смоленською редакцією своєї *Граматики*, створює тут *Службу Божу*. Смоленська Служба Божа призначена для виконання подвійним восьмиголосним хором. Цей твір демонструється у його *Граматичі* вперше як зразок хорової партитури і присутній у всіх редакціях і варіантах трактату.

Поява Дилецького в Москві наприкінці 1670-х років співпадає в контексті освітницької діяльності Симеона Полоцького (1629-1680). Цей учений-монах – вихованець Києво-Могилянської колегії, жив у Москві вже понад 15 років, був тут «придворним поетом», педагогом-вихователем царських дітей, пропагандистом київської ученості. Симеон готував програму розбудови майбутньої московської слов'яно-греко-латинської колегії на зразок Київської.

Найважливішим результатом приїзду Дилецького до Москви наприкінці 1670-х років був перший переклад на словен-

Для передплати друкованої версії журналу на друге півріччя 2026 року треба надіслати поштовим переказом чи платіжним дорученням **420.00 гривень** на рахунок **IBAN UA083252680000000002600744144** в ПАТ АКБ «Львів», ЄДРПОУ 19326603, МФО 325268. Одержувач: ТзОВ «Універсум».

Не забудьте надіслати на адресу редакції («Універсум», п/с 2994, Львів-17, 79017) копію квитанції поштового переказу чи платіжного доручення, чітко вказавши при цьому свою адресу. Або повідомити на електронну адресу редакції: universum.magazine@gmail.com.

Бажаючі отримувати PDF-версію журналу повинні вказати свою електронну адресу в платіжному дорученні чи грошовому переказі. Вартість PDF-версії на шість місяців – 300 гривень.

**БУДЕМО ЩИРО ВДЯЧНІ
ВСІМ НЕБАЙДУЖИМ
ЗА БУДЬ-ЯКУ
ФІНАНСОВУ ПІДТРИМКУ
ЧАСОПИСОВІ!**

Наш поточний рахунок:
IBAN UA083252680000000002600744144
в ПАТ АКБ «Львів»,
МФО 325268,
ЄДПРОУ 19326603
Одержувач: ТзОВ «Універсум».

